

Sprawozdanie z konferencji na temat:
„Mediacja jako metoda rozwiązywania sporów
dwunarodowościowych”

07.06.2018, Collegium Polonicum w Słubicach

Konferencja na temat: „Mediacja jako metoda rozwiązywania sporów dwunarodowościowych”, która odbyła się w dniu 07.06.2018 w Collegium Polonicum, wspólnej jednostce akademickiej Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą oraz Uniwersytetem im Adama Mickiewicza w Poznaniu. Konferencja została zorganizowana przez Polsko-Niemieckie Centrum Mediacji, utworzonym przy Polsko-Niemieckim Instytucie Badawczym w Collegium Polonicum przy finansowym wsparciu Fundusz Małych Projektów (FMP) w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA w ramach Programu Współpracy INTERREG V A Polska-Brandenburgia 2014-2020, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i zgromadziła ponad 40 uczestników z Polski i z Niemiec. W wydarzeniu udział wzięli zarówno czynni mediatorzy, prawnicy, pracownicy sądów, wykładowcy uniwersyteccy zajmujący się naukowo tematyką mediacji, pracownicy instytucji aktywnie działających w obszarze mediacji, jak i przedsiębiorcy z regionów przygranicznych oraz studenci m.in. kierunku Polsko-Niemieckich Studiów Prawniczych oferowanych w Collegium Polonicum w ramach współpracy pomiędzy Wydziałem Prawa Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą oraz Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Konferencję otworzyła **mgr Anna Wiącek**, która jako współzałożyciela Polsko-Niemieckiego Centrum Mediacji w Collegium Polonicum powitała zaproszonych gości, w tym Prorektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu ds. Collegium Polonicum Prof. dr. habil. Tadeusza Wallasa, Dyrektora administracyjnego Collegium Polonicum dr. Krzysztofa Wojciechowskiego, wicedyrektor Collegium Polonicum Agnieszkę Brończyk oraz dyrektora Polsko-Niemieckiego Instytutu Badawczego Prof. dr. habil. Andrzeja Pukacza i zgromadzonych uczestników konferencji. W ramach powitania uczestnikom spotkania przekazane zostały życzenia owocnych obrad sformułowane przez Kierownik Komitetu Organizacyjnego Konferencji Prof. dr. habil. Beatę Mikołajczyk Prorektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu ds. Kształcenia. Ponadto odczytane zostały listy intencyjne Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobro oraz Rzecznika Praw Dziecka Marka Michalaka, którzy objęli konferencję patronatem honorowym.

Po powitaniu uczestników konferencji **dr Artur Kopka**, kierownik Polsko-Niemieckiego Centrum Mediacji w Collegium Polonicum, wprowadził zebranych w tematykę konferencji zwracając uwagę na istotę mediacji jako metody rozwiązywania sporów dwunarodowościowych, oraz jej znaczenie szczególnie w kontaktach mających miejsce pomiędzy mieszkańcami, przedsiębiorcami oraz pracownikami służb i instytucji państwowych w rejonach przygranicznych.

Następnie głos zabrał **Prof. UAM dr hab. Tadeusz Wallas**, Prorektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, podkreślając wagę przedsięwzięcia, jakim jest mająca miejsce konferencja na temat mediacji transgranicznych oraz poparcie władz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza dla idei utworzenia w Collegium Polonicum w Słubicach Polsko-Niemieckiego Centrum Mediacji w Collegium Polonicum w Słubicach

Następny punkt programu stanowił wykład inauguracyjny, który został wygłoszony przez **Prof. dr. Volker Raddatz**, będącego przedstawicielem Międzynarodowego Centrum Mediacyjnego w zakresie konfliktów rodzinnych oraz uprowadzeń dzieci MiKK e.V. w Berlinie. Profesor Raddatz zwrócił uwagę

na fakt, iż interkulturowość stała się w ostatnim czasie pojęciem kluczowym w zakresie polityki społecznej i oświatowej. Dzieje się tak ponieważ z świetle postępującego umiędzynarodowienia w zarówno obszarach życia prywatnego jak i zawodowego (media; turystyka; europejski rynek wewnętrzny; migracja; globalizacja) oraz jednoczesnego wzrostu tak jednostkowego, jak i zbiorowego potencjału konfliktu (począwszy od rodzimych rodzin o charakterze „Patchwork-Family”, aż po różnorodność ponadnarodowych, transgranicznych związków partnerskich) niezbędne stają się umiejętności radzenia sobie w ramach interakcji zachodzących w społecznościach wielojęzycznych oraz wielokulturowych. Dlatego też skuteczność mediacji uzależniona jest obecnie bardziej niż kiedykolwiek od znajomości sytuacji konfliktowych wynikających z różnic kulturowych.

Panel 1: Mediacja w Polsce i w Niemczech

Pierwszy panel dyskusyjny prowadził **dr Grzegorz Frączek** z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Jako pierwszy głos zabrał **dr hab. Włodzimierz Głodowski**, Kierownik Studium Mediacji na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, który w swoim wystąpieniu na temat „*Uwarunkowania instytucjonalne oraz przebieg procesu kształcenia mediatorów w Polsce*” nakreślił problematykę związaną z podstawami prawnymi, zasadami oraz ścieżkami kształcenia mediatorów obowiązującymi w Polsce, przybliżył założenia programowe na kierunku „Mediacja” oferowanego przez Wydział Prawa i Administracji UAM oraz podzielił się praktycznymi doświadczeniami i spostrzeżeniami dotyczącymi możliwości i sposobów uzyskania kompetencji koniecznych do wykonywania zawodu mediatora w Polsce.

Kolejne wystąpienie poruszało temat „*Procesu kształcenia mediatorów w Niemczech*”. **Ellen Birkhahn, M.A.**, będąca pracownikiem naukowym w Katedrze Mediacji i Zarządzania Konfliktem Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, omówiła w swoim referacie rozwój prawnych uwarunkowań kształcenia mediatorów w Niemczech, nakreśliła obecny stan wymagań prawnych w zakresie kształcenia mediatorów wynikających z niemieckiej ustawy mediacyjnej, poruszyła zagadnienia związane z rozporządzeniem w sprawie kształcenia i szkolenia mediatorów certyfikowanych oraz przybliżyła założenia uniwersyteckiej oferty kształcenia mediatorów na przykładzie studiów magisterskich na kierunku „Mediacja i rozwiązywanie konfliktów” prowadzonych przez Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

Agnieszka Olszewska / Robert Boch reprezentujący organizację mediatorzy.pl zaprezentowali w swoim wystąpieniu „Projekt FOMENTO: *Wspieranie mediacji transgranicznych w sprawach cywilnych i spadkowych*” realizowany przez nich w ramach programu „JUSTICE” finansowanego ze środków Unii Europejskiej. Wystąpienie miało na celu przybliżenie uczestnikom głównych założeń rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego. Autorzy wystąpienia zwracali uwagę na powiązanie zmian w regulacjach UE z wykorzystaniem narzędzi ADR, w tym mediacji z kontekstem transgranicznym. Poruszono charakterystykę międzynarodowych spraw spadkowych, wątki prawno-proceduralne oraz emocjonalne związane ze stratą i żałobą oraz różnice kulturowe. Szczególny nacisk położono na element świadomego zarządzania spadkiem oraz mediację przed-testamentową.

Panel 2: Mediacja w sprawach gospodarczych

Moderatorem drugiego panelu dyskusyjnego był **dr Marcin Krzymuski** z Polsko-Niemieckiego Instytutu Badawczego w Collegium Polonicum w Słubicach.

Pierwsze wystąpienie w ramach tego panelu pod tytułem: „*Dekada rozwoju zarządzania konfliktem w sprawach gospodarczych w Niemczech*” wygłosiła **Prof. dr Ulla Gläßer**, Profesor w Katedrze Mediacji,

Zarządzania Konfliktem oraz Metodologii Procedowania, Kierownik Naukowy Studiów Magisterskich na kierunku Mediacja i Zarządzanie Konfliktem oraz Wicedyrektor Instytutu Zarządzania Konfliktem w Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. W referacie zarysowane zostały poszczególne etapy aktywności Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, który jako jedna z pierwszych uczelni wyższych w Niemczech podjął w sposób wielopłaszczyznowy temat pozasądowych metod rozwiązywania konfliktów, stając się w międzyczasie uznaną marką w dziedzinie ADR na arenie międzynarodowej. Ponadto zaprezentowane zostały doświadczenia z dziesięcioletniej działalności katedry oraz nakreślone zostały wyniki zrealizowanej w tym czasie serii studiów, w ramach których udało się zebrać szereg wniosków dotyczących różnego rodzaju metod ADR, stanowiących podstawę do dalszych badań w tym zakresie.

W kolejnym wystąpieniu **dr Artur Kopka**, reprezentujący Polsko-Niemieckie Centrum Mediacji w Collegium Polonicum podjął tematykę odnoszącą się do „*Interkulturowych aspektów mediacji dwunarodowościowej na przykładzie polsko-niemieckich sporów gospodarczych*”. Celem wystąpienia było nakreślenie specyfiki gospodarczych sporów transgranicznych oraz zaprezentowanie mediacji jako metody ich rozwiązywania, alternatywnej wobec sądów powszechnych, dającej zwaśnionym stronom możliwość zarówno ich szybszego i mniej kosztownego zakończenia, jak i kontynuowania relacji gospodarczych oraz rozwijania dalszej współpracy pomiędzy przedsiębiorcami. W tym kontekście określone zostały cechy konstytutywne mediacji i specyfika mediacji transgranicznej ze szczególnym uwzględnieniem aspektów interkulturowych. Ponadto przedstawione zostały specyficzne kompetencje mediatora, niezbędne do skutecznego przeprowadzenia postępowania mediacyjnego w tego typu konfliktach oraz podstawy prawne zastosowania mediacji w odniesieniu do sporów pomiędzy podmiotami gospodarczymi z Polski i Niemiec. Następnie analizie poddane zostały dane empiryczne dotyczące zakresu upowszechnienia mediacji w obu krajach, stosunku polskich i niemieckich przedsiębiorców do mediacji jako metody rozwiązywania sporów gospodarczych pomiędzy podmiotami z obu krajów oraz trudności w jej zastosowaniu wynikające z różnic kulturowych.

W następnej kolejności **dr Caspar Behme** z Katedry Prawa Cywilnego oraz Niemieckiego i Europejskiego Prawa Handlowego, Prawa Spółek oraz Prawa Gospodarczego Uniwersytetu Konstanz, działający zarazem jako mediator gospodarczy w Münchener Centrum für Verhandlungen und Mediation wygłosił referat na temat „*Problemów wykonalności prawnej międzynarodowych procedur mediacyjnych*”. W swoim wystąpieniu wskazał on na fakt, iż strony mediacji identyfikują się zazwyczaj w szczególny sposób z wypracowaną przez siebie ugodą. W związku z tym regularnie wypełniają swoje obowiązki wynikające z podpisanego porozumienia. Niezależnie od tego żadna ze stron nie powinna bagatelizować ryzyka, że druga strona mediacji nie zastosuje się do postanowień zawartych w ugodzie. Dotyczy to szczególnie sytuacji związanych z mediacją międzynarodową, ponieważ wysiłek związany z egzekucją uzgodnionych postanowień za granicą jest często bardzo wysoki. Dlatego też zaleca się uwzględnienie w porozumieniu końcowym umownych (np. warunki i klauzule o wygaśnięciu, prawa podmiotowe, kary umowne) oraz proceduralnych (np. klauzula jurysdykcji) instrumentów zabezpieczających, po to by zwiększyć prawdopodobieństwo dotrzymania ich przez obie strony. Implementacja porozumienia końcowego w ramach ugody sądowej w ustalonym brzmieniu przewidzianym w ramach obowiązujących zasad postępowania większości istotnych instytucji rozjemczych zapewnia, że powzięta ugoda podlega egzekucji zgodnie z Nowojorską Konwencją Narodów Zjednoczonych dotyczącą uznawania oraz wykonywania zagranicznych orzeczeń z dnia 10.06.1958 r.

W swoim referacie **Artur Barczewski** z Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą odniósł się w swoim referacie do tematu „*Mediacji w polsko-niemieckich sporach gospodarczych na przykładzie prawa budowlanego*”. Fenomen upadłości firm budowlanych pozostaje jak dotąd niezbadanym zjawiskiem. Zdaniem autora firmy budowlane stają się niewypłacalne ze względu na obowiązującą w tym zakresie regulację prawną, zgodnie z którą wynagrodzenie ryczałtowe obejmuje

z góry wszystkie niezbędne roboty budowlane – niezależnie od wielkości i rozmiaru prac. Zmiana przepisów prawa materialnego, jak również wprowadzenie elastycznego mechanizmu procesowego do rozstrzygania sporów budowlanych (takiego np. jak mediacja) jest konieczne w celu poprawienia sytuacji firm budowlanych działających w Polsce.

Panel 3: Mediacja w sprawach rodzinnych

Trzeci panel dyskusyjny prowadził **dr Artura Kopka** z Polsko-Niemieckiego Centrum Mediacji.

Pierwszy referat w tej części konferencji wygłosił **Piotr Piekelnik**, Prezes Krajowego Stowarzyszenia Mediatorów oraz długoletni mediator. W swoim wystąpieniu na temat: „Mediacja w polsko-niemieckich sporach rodzinnych” przedstawił on oraz szczegółowo omówił podstawy prawne mediacji prowadzonych w sporach powstałych w związkach tworzonych przez obywateli Polski i Niemiec. Oprócz wewnątrzpaństwowych regulacji dotyczących mediacji w Polsce zawartych w art. 183 Kodeksu Postępowania Cywilnego, natomiast w Niemczech w tak zwanej ustawie mediacyjnej „Mediationsgesetz” zaprezentowane zostały tu głównie przesłanki oraz założenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych z 21 maja 2008, stanowiących europejską podstawę prawną mediacji transgranicznych.

Przedmiotem wystąpienia **Magdaleny Jańczuk**, działającej od wielu lat jako mediator przy Międzynarodowym Centrum Mediacyjnym w zakresie konfliktów rodzinnych oraz uprowadzeń dzieci MiKK e.V. w Berlinie, była natomiast „*Specyfika mediacji w sprawach o charakterze transgranicznym*” w zakresie sporów rodzinnych. Istotnym elementem dwunarodowościowej mediacji rodzinnej jest świadomość mediatora, iż w obliczu konfliktu strony wykazywać będą typowy dla swojej kultury zespół zachowań i reakcji, zgodny z indywidualnym postrzeganiem świata i systemem wartości warunkowanym przynależnością do danej kultury. Problem ten obrazuje tzw. „metafora góry lodowej, uświadamiającej fakt, że widoczne przejawy kultury (w tym język, ubiór, sposób zachowania, symbole, przedmioty) stanowią tylko jej wierzchołek. To co najważniejsze (w tym przekonania, normy, sposób myślenia i interpretacji świata) znajduje się pod powierzchnią i choć często nieuświadomione, ma realny wpływ na kontakty z innymi. Przynależność do różnych kręgów kulturowych może więc mieć znaczny wpływ na komunikację i utrudnić proces interakcji pomiędzy wszystkimi uczestnikami mediacji rodzinnej. Dlatego też w referacie zwrócono uwagę na koncepcję tzw. „co-mediacji”, prowadzonej przez dwóch mediatorów posiadających odmienne tożsamości kulturowe, zgodne z krajem pochodzenia stron sporu. Taki model prowadzenia spotkania mediacyjnego znacznie ułatwia komunikację w postępowaniu o podłożu międzykulturowym tworząc podstawę konstruktywnego dialogu zrozumiałego dla przedstawicieli obu kultur.

W kolejnym wystąpieniu **dr Karolina Wróblewska** z Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą podjęła temat „*Problematyki oraz uwarunkowań prawnych uprowadzeń dziecka za granicę*”. Zagraniczne uprowadzenia rodzicielskie pozostają nadal aktualnym zjawiskiem. Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi aspekty cywilne uprowadzeń rodzicielskich są: Konwencja Haska dotycząca cywilnoprawnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę z 25.10.1980 r., Rozporządzenie Rady Nr 2201/2003/WE z 27.11.2003 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającymi rozporządzenie Nr 1347/2000/WE – Bruksela II a. Głównym celem wskazanych regulacji jest zapewnienie niezwłocznego powrotu dziecka do miejsca jego stałego pobytu i ochrona go przed negatywnymi skutkami bezprawnego uprowadzenia. Konwencja Haska reguluje przede wszystkim przesłanki skutecznego złożenia wniosku o wydanie dziecka i wskazuje na wyjątkowe sytuacje, kiedy może nastąpić odmowa wydania. Rozporządzenie Bruksela II a ma charakter nadrzędny w stosunku do Konwencji i w niektórych aspektach ją uzupełnia.

W referacie zamykającym trzeci panel dyskusyjny **Konrad Sobczyk** oraz **Magdalena Jańczuk**, Mediatorzy przy Międzynarodowym Centrum Mediacyjnym w zakresie konfliktów rodzinnych oraz uprowadzeń dzieci MiKK Berlin, podzieli się swoimi doświadczeniami w zakresie „*Praktyki mediacji w przypadku uprowadzeń dzieci za granicę*”. Zwrócono tu szczególną uwagę na fakt, iż mediacja rodzinna w sprawach transgranicznych daje szansę rozstającym się rodzicom na wspólne rodzicielstwo i może uchronić ich przed walką o prawo do wychowania dziecka. Rozstający się rodzice w tego typu sprawach w związku z zamieszkaniem w dwóch różnych państwach stają przed następującymi dylematami: Kto ma być pierwszym, a kto drugim rodzicem? Gdzie ma być ośrodek życia dzieci i każdego z rodziców? Dylematy te rodzą sporo lęku i nieufności. Mediacja stwarza miejsce do namysłu i znalezienia rozwiązań, które odpowiedzą zarówno na potrzeby dzieci, jak i rodziców oraz pozwolą dzieciom na skorzystanie z potencjału, jakim jest wielokulturowość rodziców.

Wykład otwarty dla mieszkańców regionu

Konferencję zakończył wykład otwarty dla mieszkańców regionu na temat: „*Mediacja jako pozasądowa metoda rozwiązywania sporów ze szczególnym uwzględnieniem sporów o charakterze dwunarodowościowym*”, w którym **dr Grzegorz Frączek**, Mediator, adiunkt w Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wiceprzewodniczący III kadencji Społecznej Rady do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, Członek Zespołu ds. Mediacji przy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, w sposób przystępny i zrozumiały również dla osób nie zajmujących się na co dzień zawodowo rozwiązywaniem sporów uświadomił słuchaczom założenia, cele oraz korzyści płynące z zastosowania mediacji w zakresie rozwiązywania różnego rodzaju konfliktów szczególnie tych o charakterze transgranicznym i interkulturowym oraz ich przewagi nad postępowaniem arbitrażowym czy też tradycyjnym procesem sądowym.

Konferencja stanowiła doskonałą okazję do wymiany wiedzy zarówno z wybitnymi badaczami jak i doświadczonymi praktykami oraz dyskusję na temat istotnych aspektów mediacji transgranicznej o charakterze interkulturowym, a tym samym do stworzenia podwalin dla dalszego rozwoju Polsko-Niemieckiego Centrum Mediacji w Słubicach oraz wspierania współpracy z instytucjami i organizacjami działającymi w tym obszarze w kontekście sporów międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem konfliktów pomiędzy obywatelami z Polski i Niemiec.